

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a
Llywodraeth Leol

**Ymchwiliad i Dlodi yng Nghymru:
Tlodi ac Anghydraddoldeb**

Mehefin 2015

Cynulliad
Cenedlaethol
Cymru

National
Assembly for
Wales

Cynulliad Cenedlaethol Cymru yw'r corff sy'n cael ei ethol yn ddemocrataidd i gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl, i ddeddfu ar gyfer Cymru ac i ddwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Gallwch weld copi electronig o'r adroddiad hwn ar wefan y Cynulliad Cenedlaethol:
www.cynulliad.cymru

Gellir cael rhagor o gopïau o'r ddogfen hon mewn ffurfiau hygyrch, yn cynnwys Braille, print bras, fersiwn sain a chopïau caled gan:

Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

Ffôn: 0300 200 6565

E-bost: SeneddCCLIL@Cynulliad.Cymru

Twitter: [@SeneddCCLIL](https://twitter.com/SeneddCCLIL)

© Hawlfraint Comisiwn Cynulliad Cenedlaethol Cymru 2015

Ceir atgynhyrchu testun y ddogfen hon am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng cyn belled ag y caiff ei atgynhyrchu'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol na difriol. Rhaid cydnabod mai Comisiwn Cynulliad Cenedlaethol Cymru sy'n berchen ar hawlfraint y deunydd a rhaid nodi teitl y ddogfen.

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a
Llywodraeth Leol

**Ymchwiliad i Dlodi yng Nghymru:
Tlodi ac Anghydraddoldeb**

Mehefin 2015

Cynulliad
Cenedlaethol
Cymru

National
Assembly for
Wales

Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol

Sefydlwyd y Pwyllgor ar 22 Mehefin 2011. Ei gyloch gwaith yw archwilio deddfwriaeth a dwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif drwy graffu ar faterion yn ymwneud â gwariant, gweinyddiaeth a pholisi sy'n cynnwys: diwylliant, ieithoedd, cymunedau a threftadaeth Cymru, gan gynnwys chwaraeon a'r celfyddydau; llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys materion tai; a chyfleoedd cyfartal i bawb.

Aelodau cyfredol y Pwyllgor

Christine Chapman
(Cadeirydd)
Llafur Cymru
Cwm Cynon

Peter Black
Democratiaid Rhyddfrydol Cymru
Gorllewin De Cymru

Alun Davies
Llafur Cymru
Blaenau Gwent

Jocelyn Davies
Plaid Cymru
Dwyrain De Cymru

Janet Finch-Saunders
Ceidwadwyr Cymreig
Aberconwy

Mike Hedges
Llafur Cymru
Dwyrain Abertawe

Mark Isherwood
Ceidwadwyr Cymreig
Gogledd Cymru

Gwyn Price
Llafur Cymru
Islwyn

Gwenda Thomas
Llafur Cymru
Castell-nedd

Rhodri Glyn Thomas
Plaid Cymru
Dwyrain Caerfyrddin a Dinefwr

Roedd yr Aelod a Ganlyn yn bresennol fel dirprwy aelod o'r Pwyllgor yn ystod yr ymchwiliad hwn

John Griffiths
Llafur Cymru
Dwyrain Casnewydd

Crynodeb o gasgliadau ac argymhellion

Yng Nghymru, mae mwy nag un o bob pump yn byw mewn tloidi. Ers dechrau'r mileniwm mae lefel y tloidi yng Nghymru wedi aros yn weddol debyg. Ar hyn o bryd, dim ond Llundain sydd â lefel uwch o dlodi na Chymru (28%), ac mae Cymru'n gyfartal â Gorllewin Canolbarth Lloegr, gyda 23% o'r boblogaeth yn byw mewn tloidi. Mewn ardaloedd eraill yn y DU sydd â thloidi uchel, fel gogledd-ddwyrain Lloegr, mae lefel y tloidi wedi gostwng yn fwy nag yng Nghymru dros yr un cyfnod.

Arweinyddiaeth ac atebolrwydd

- 01.** Rydyn ni'n pryderu'n fawr am ddiffyg cynnydd Llywodraeth Cymru o ran lleihau tlodi, yn enwedig o ystyried ei hymrwymiad hirdymor a'i buddsoddiad yn y mater hwn. Credwn mai'r rheswm am hyn, yn rhannol o leiaf, yw'r dull a fabwysiadwyd gan y Llywodraeth hyd yma, sy'n canolbwyntio ar drin symptomau tlodi yn hytrach na'r achosion sylfaenol.
- 02.** Er ein bod yn deall nad yw'r prif ysgogwyr ar gyfer lleihau tlodi, megis treth a budd-daliadau, wedi'u datganoli, credwn y gallai Llywodraeth Cymru wneud mwy o lawer o fewn cyfyngiadau'r setliad datganoli presennol. Croesawn ymrwymiad Llywodraeth y DU yn ddiweddar i ddatganoli'r ddyletswydd economaidd-gymdeithasol yn Neddf Cydraddoldeb 2010, a gobeithiwn y gallai fod yn ddull defnyddiol i Lywodraeth Cymru i sicrhau bod awdurdodau cyhoeddus yn gydlynus yn y ffordd y maen nhw'n trechu tlodi.
- 03.** Mae angen i Lywodraeth Cymru fod yn fwy atebol am leihau tlodi yng Nghymru. Mae'r trefniadau presennol yn fewnblyg, yn anghymesur ac yn aneffeithiol. Mae angen i'r sector cyhoeddus, y sector preifat, y sector academaidd a'r trydydd sector gyfrannu mwy at graffu a chreu polisiau. Nid yw lleihau tlodi yn rhywbeth y gellir ei gyflawni gan y llywodraeth ar ei phen ei hun.
- 04.** Credwn fod angen i Lywodraeth Cymru fod yn fwy arloesol yn ei dull o leihau tlodi. Yn yr adroddiad hwn, rydyn ni wedi cyfeirio at nifer o enghreifftiau o arferion da (cynllun HomeLife, Changing Lives, prosiect 'Lle Dwfn' Tredegar, Cynghrair Tlodi yr Alban a chronfa tlodi dybryd y Groes Goch), a dylai Llywodraeth Cymru ystyried y rhain o ddifrif.
- 05.** Hefyd, mae angen i Lywodraeth Cymru wrando ar brofiadau pobl o dlodi a llunio polisiau sy'n seiliedig ar yr hyn sy'n gweithio orau i unigolion, gan ystyried anghenion, nodweddion ac amgylchiadau gwahanol.

Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn sefydlu Cynghrair Lleihau Tlodi Cymru, a fydd yn cynnwys Gweinidogion a swyddogion (gan gynnwys llywodraeth leol), ynghyd â'r trydydd sector, a'r sectorau preifat ac academaidd. Dylai hefyd gynnwys cynrychiolwyr pobl sy'n byw mewn tlodi. Dylai'r grŵp hwn fod yn sail i ddatblygu polisiau arloesol, gweithredu a chraffu'n barhaus ar lefelau tlodi yng Nghymru.

Argymhellwn fod y Gweinidog yn adrodd yn ôl i'r Pwyllgor am y camau a gymerwyd gan Lywodraeth Cymru o ganlyniad i Astudiaeth 'Lle Dwfn', Tredegar.

Deall tlodi

06. Mae angen i Lywodraeth Cymru gael dealltwriaeth fwy trwyadl o'r bobl hynny sy'n byw mewn tlodi yng Nghymru. Dylai fabwysiadu diffiniad clir o dlodi, yn seiliedig ar anghenion ac adnoddau, yn hytrach na'r mesur safonol sy'n seiliedig ar incwm. Dylai dull y llywodraeth o drechu tlodi gael ei lunio ar sail mynd i'r afael ag anghenion dynol sylfaenol pob person – mae hyn yn golygu bwyd, cysgod a thanwydd. Hefyd, dylai'r diffiniad gyfeirio at yr ymchwil ynghylch 'safon incwm gofynnol' Sefydliad Joseph Rowntree, sy'n seiliedig ar yr hyn y mae aelodau o'r cyhoedd yn ei feddwl yw digon o arian i fyw arno er mwyn byw mewn ffordd sy'n dderbyniol yn gymdeithasol.

Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn mabwysiadu diffiniad clir o dlodi. Awgrymwn fod y diffiniad yn seiliedig ar fesur a yw adnoddau person yn ddigonol i ddiwallu ei anghenion dynol sylfaenol, ac i gael safon byw derbyniol sy'n ei alluogi i gymryd rhan mewn cymdeithas.

Rydyn ni'n argymhell bod Llywodraeth Cymru yn gwneud ymrwymiad yn ei strategaeth trechu tlodi i sicrhau bod gan bob person yng Nghymru fwyd, lloches a chynhesrwydd. Dylai hyn gynnwys dadansoddiadau manwl a thargedau ar gyfer tlodi bwyd, tlodi tanwydd a digartrefedd.

Pwy sy'n byw mewn tlodi?

07. Nid un grŵp penodol yw pobl sy'n byw mewn tlodi yng Nghymru, ac mae angen i Lywodraeth Cymru wella'r data sydd ganddi am dlodi i adlewyrchu hyn.

08. Oherwydd fod prinder data, clywsom fod llunwyr polisi ar hyn o bryd yn 'gweithio yn y tywyllwch'. Mae hyn yn annerbyniol. Mae angen i Lywodraeth Cymru fynd ati ar frys i ddatblygu sylfaen dystiolaeth gref sy'n nodi'n union pwy sydd mewn tlodi, ac sy'n disgrifio'n glir ddwystr a dyfalbarhad tlodi yng Nghymru. Dylai hyn fynd law yn llaw â gwelliannau dramatig i'r trefniadau ar gyfer monitro rhaglenni presennol sy'n gallu dangos cynnydd pendant o ran lleihau tlodi, neu ddiffyg hynny. Fel arall, bydd y sefyllfa bresennol yn parhau: polisi yn cael ei ddatblygu heb dystiolaeth; perfformiad yn cael ei fonitro heb ddata.

Argymhellwn fod y Gweinidog yn comisiynu ymchwil sy'n gwella'n sylweddol ansawdd, cwmpas a graddau'r data am dlodi yng Nghymru. Dylai'r ymchwil hon sefydlu pa grwpiau o bobl yng Nghymru sy'n debygol o fod yn byw'n anghymesur mewn tlodi, a nodi'r gyfres o ymyriadau sy'n gweithio orau i wahanol bobl, yn seiliedig ar dystiolaeth yn hytrach na si.

Cynyddu incwm y cartref

09. Prif fethiant dull y llywodraeth o drechu tlodi yw diffyg polisi economaidd clir. Mae angen mynd i'r afael â hyn, a'i ddatblygu ochr yn ochr â strategaeth effeithiol ar gyfer lleihau tlodi. Rydyn ni'n deall bod ymchwiliad y Pwyllgor Menter a Busnes i fasnach a mewnfuddsoddi wedi clywed bod angen i Lywodraeth Cymru fod yn gliriach ynghylch ei strategaeth economaidd. Argymhellodd y Pwyllgor, yn ei adroddiad ym mis Hydref 2014, y dylai Llywodraeth Cymru lunio "strategaeth datblygu economaidd glir". Credwn yn gryf mai dim ond trwy fynd ati'n feiddgar i ailwampio'r economi yn y tymor hir y gellir trechu graddfa'r tlodi yng Nghymru.

Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru, fel rhan o strategaeth datblygu economaidd glir, yn egluro sut y mae'r strategaeth hon yn cyd-fynd â'i pholisïau a'i hymyriadau ar gyfer trechu tlodi.

---

10. Mae hanner y bobl sy'n byw mewn tlodi yn byw ar aelwydydd sy'n gweithio. Oherwydd y newidiadau i'r farchnad lafur, nid yw gwaith bellach yn ffordd syml allan o dlodi.

11. Mae angen i Lywodraeth Cymru fynd i'r afael â'r rhan honno o'r farchnad lafur yng Nghymru lle mae'r sgiliau'n isel, fel y sectorau gofal, manwerthu a lletygarwch. Dylai fynd ati i wella ansawdd y swyddi sgiliau isel gan ddefnyddio'r dylanwad sydd ganddi eisoes, er enghraifft drwy gyflwyno rheolau caffael ac amodau ar arian grant. Byddai hyn yn gwneud llawer i wella ansawdd bywyd pobl sy'n dioddef tlodi mewn gwaith.

12. Mae'r gwella'r ymgysylltu â'r sector preifat yn hollbwysig i leihau tlodi. Dylai swyddi a gaiff eu creu gan fentrau'r llywodraeth fod yn rhai ansawdd uchel ac yn cynnig cyflogau deche, contractau diogel a phecynnau cyflogaeth da, fel gofal plant ac oriau hyblyg.

Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn defnyddio ei dylanwad ar y rhan honno o'r farchnad lafur lle mae'r sgiliau'n isel (yn enwedig y sectorau gofal, manwerthu a lletygarwch), drwy brosesau caffael ac amodau ar arian grant, er mwyn gwella ansawdd bywyd pobl sy'n dioddef tlodi mewn gwaith. Mae angen gwneud hyn ar y cyd â'r sector preifat drwy wella'r ymwneud â'r sector.

Mae'r rhan fwyaf ohonom yn argymhell fod Llywodraeth Cymru yn pwysu am ddatganoli'r Rhaglen Waith, fel bod helpu pobl i gael gwaith yn seiliedig ar wybodaeth leol ac yn canolbwyntio ar bobl sydd bellaf o'r farchnad lafur. Dylai hyn gynnig atebion wedi'u teilwra ar gyfer gwahanol grwpiau o bobl, yn enwedig menywod a phobl anabl.

Cynyddu incwm y cartref

13. Hefyd, mae sicrhau'r incwm mwyaf posibl ar gyfer pobl na allant weithio yn bwysig dros ben. Credwn y dylid rhoi blaenoriaeth i annog mwy o bobl i hawlio'u budd-daliadau, fel y Credyd Pensiwn, ac mae darparu gwasanaethau cynghori yn hanfodol i hyn. Clywsom gan ymatebwr y gallai Credyd Pensiwn heb ei hawlio fod yn werth dros £168 miliwn i economi Cymru, ond nid oedd Adolygiad o Wasanaethau Cynghori Llywodraeth Cymru yn 2013 yn cynnwys unrhyw argymhellion o ran cynyddu'r nifer sy'n hawlio'r Credyd Pensiwn.

14. Rydyn ni'n pryderu bod Llywodraeth Cymru yn buddsoddi mewn gwasanaethau cynghori cyffredinol, yn hytrach na'r rhai a gynlluniwyd ar gyfer pobl ag anghenion penodol, yn enwedig pobl anabl.

15. Rydyn ni hefyd yn pryderu am y ddarpariaeth ar gyfer gwneud taliadau mewn argyfwng. Nid oedd digon yn hawlio o Gronfa Cymorth Dewisol Llywodraeth Cymru, ac felly penderfynodd Llywodraeth Cymru leihau maint y Gronfa yng nghyllideb 2015-16 (o'r £10.2 miliwn gwreiddiol i £7.2 miliwn). Fodd bynnag, rydyn ni wedi cael ar ddeall mai'r rheswm am y tanwariant hwn oedd anawsterau o ran cael mynediad i'r gronfa ac nad oedd digon yn gwybod amdani, yn hytrach nag unrhyw ddiffyg o ran angen.

16. Ers i'r Gweinidog ddod gerbron y Pwyllgor, mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi gwerthusiad o'r Gronfa Cymorth Dewisol. Mae'r gwerthusiad yn cynnwys nifer o feysydd i'w gwella, gan gynnwys symleiddio'r ffurflenni cais, darparu hyfforddiant ffurfiol ar gyfer staff a gweithwyr achos perthnasol, ac ehangu'r amrywiaeth o nwyddau a gwasanaethau y gellir eu cael drwy'r gronfa. Er bod y rhain i'w croesawu, nodwn mai ffocws y gwerthusiad oedd ystyried a oedd y Gronfa Cymorth Dewisol yn cael ei gweithredu yn ôl y bwriad, ynghyd â materion ehangach yn ymwneud â'r prosesau i'w dilyn.

Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn rhoi blaenoriaeth i annog mwy i hawlio'u budd-daliadau, fel y Credyd Pensiwn a'r Gronfa Cymorth Dewisol yng Nghymru.

Argymhellwn fod y meini prawf cymhwyster ar gyfer y Gronfa Cymorth Dewisol yn cael eu llacio, er enghraifft drwy beidio â gofyn i bobl wneud cais am fenthyciad cyllidebu cyn gwneud cais am gymorth o'r Gronfa. Argymhellwn hefyd fod y dyraniad gwreiddiol o £10.2 miliwn ar gyfer y Gronfa yn cael ei adfer.
